

Чи потрібна ринку команда?

Настання опалювального сезону в Україні вже традиційно перетворюється у надзвичайну подію...

Про це, зокрема, свідчать протести мешканців Шепетівки, які мали б з 15 жовтня 2017 року отримати тепло у квартири. Нажаль, минув місяць, а тепла вони так і не дочекалися, а тому вимушені були вдатися до публічних протестів. Міська влада Шепетівки пообіцяла учасникам протестів розібратися у ситуації. І тут виникає питання, а що ж такого Шепетівська міська влада робила, що початок опалювального сезону у місті перетворився у надзвичайну подію?

А тепер, шановний читачу, чи зможете ви відповісти на просте запитання: «Згадайте хоч один рік, коли опалення багатопверхівок починалося вчасно і без скандалів?» Впевнений, що це питання залишиться без відповіді!

У той же час в країнах ЄС, початок опалювального сезону відбувається буденно і без зайвих проблем. Чому? Спробуємо розібратися.

Автономне опалення? Так, але ні

Перша відповідь, яка багатьом спадає на думку – через автономне опалення. Але ця не зовсім так. Зазначимо що, у Західній Європі централізоване опалення не так поширене, як в Україні, проте останнім часом стає все популярнішим, особливо у містах з великою щільністю населення. У тих країнах, де є можливість використовувати центральне опалення (наприклад, Східна Німеччина, Скандинавія або Словаччина), ним користуються. На щастя, це починають розуміти і в Україні, зупинивши епідемію відключень від централізованого опалення. Цей крок, хоча і привабливий у короткостроковій перспективі, у довгостроковій явно збитковий. Як для мешканців, так і для держави.

Отже, причина відсутності в ЄС надзвичайної ситуації з початком опалювального сезону в іншому.

Ринок вирішує все

А відповідь лежить на поверхні - в ЄС комунальні послуги є... ринком, де споживач не залежить від рішення міської влади або ЖЕКів. Опалення за європейським зразком – це система договорів, які будинки, безпосередньо або через керуючі компанії, укладають з постачальниками тепла. І ці договори регламентують порядок початку чи припинення опалення. І це дозволяє споживачам самостійно вирішувати, коли їм варто почати опалення і якою має бути температура у їх квартирах.

Наведемо конкретні приклади. Залишимо осторонь далекі (і багаті) Німеччину та Скандинавію та звернемося до досвіду наших сусідів – Словаччини. Там опалення рекомендовано вмикати при падінні температури повітря до 12 градусів за Цельсієм. Однак насправді це зовсім не догма: якщо споживачі хочуть заощадити, вони можуть замовити зменшення температури води у батареях і тим самим відсунути початок опалювального сезону. І навпаки, в контракті часто прописують можливість збільшення температури води в опалювальній системі. Тоді в будинках буде ще тепліше.

Зверніть увагу: всі питання вирішуються не на рівні "мера", "міськради" або "депутата" – все вирішується простим ринковим підходом. "Будь-яка забаганка за ваші гроші" - як кажуть. То ж, для старту опалювального сезону не потрібні ані затверджені урядом методології, ані розпорядження мерів.

Все дуже просто – є ринок, покупець і продавець. А ніхто більше не потрібен.

Резонне запитання: як самі підприємства, що генерують тепло, можуть оперативно забезпечити зміни попиту? Який жах! Їм же ніхто не дає розпорядження, який обсяг заявок мешканців варто задовольняти, а який – ні. А ще – жахіття! – у них же застарілі мережі.

Однак, як свідчить практика, ці підприємства справляються самотужки. Нехай і не завжди ефективно, але в цілому успішно, ця модель діє в усіх європейських країнах. Включаючи країни Східної Європи, які в 1990-х були в тих самих стартових умовах, що й Україна.

І дійсно: ми ж не питаємо у постачальника картоплі, як він, бідний, її зберігає, транспортує, як вирішує питання, якщо я сьогодні картоплю не хочу, а хочу рис або гречку. Або взагалі сіла на дієту. Але ж він якось з цими питаннями справляється.

Ось і постачальники тепла впораються. Тільки потрібно створити ринкові умови, конкуренцію і свободу вибору.

Фантастика? Ні, можливість

Чи можливо таке в Україні? Звичайно! Інше питання, що для цього необхідно.

Перший крок – ринкові тарифи на опалення – вже здійснений. Це був болісний для багатьох крок. Та без нього реформування галузі було б неможливим. Однак слід визнати – саме по собі прийняття правильних законів не дозволить змінити ситуацію.

У нашій системі опалення занадто все запущено. Необхідно розуміння самих мешканців, що це вони диктують умови, які саме послуги і коли саме вони хочуть отримувати. Що вони, а не ЖЕК, диктують умови, які послуги і коли саме вони хочуть отримувати. На жаль, українська комунальна система була "заточена" під роботу монополістів. І це суттєво ускладнює завдання. На жаль, один будинок (наприклад – вже існуюче ОСББ) не може замовити у теплокомуненерго початок опалення у визначений ним день. Не може, тому що можливості ТКЕ залежать від графіків роботи ТЕЦ. А їм вже зовсім немає резонів міняти зручні графіки, орієнтуючись на бажання споживачів.

Однак вихід із ситуації все ж існує. Досвід все тих же східноєвропейських країн, які стартували з таких умов, показує: попит завжди породжує пропозицію. Як тільки запити споживачів послуг стануть масовими, завжди виникає бажання заробити. З'являються альтернативні постачальники тепла, а конкуренція змушує "еволюціонувати" і вчорашніх монополістів.

Поки подібні зміни багатьом здаються фантастикою. Однак досвід багатьох країн Східної Європи показав – закони ринку працюють цілком успішно. І потрібно для цього зовсім небагато – нормальне законодавче регулювання та розуміння споживачами послуг своїх прав. Усвідомлення себе власником свого житла – це перша й головна сходинка, що веде до змін.

Автор: Софія Лінн

*керівник проекту групи
Світового банку*